

H. 1332 - M. 1913 TARİHLİ HARİTAYA GÖRE MUĞLA'DA

YER ADLARI*

Buse ÇOCUKLU**

Özet

Yer adları bir bölgenin sahip olduğu yerleşim yerleri ve coğrafi özelliklerinin tarihi incelemelerinin yapılabilmesi için büyük önem arz etmektedir. Yer adları verilirken ise çeşitli unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır. Bu unsurlar yerleşim yerlerinin ve coğrafi özelliklerin bulunduğu konumdan, bölge halkının kültürel özelliklerine kadar uzanan geniş dağılım göstermektedir.

Geçmişten günümüze yerleşim yerlerinin adları değişen şehirlerden birisi de Muğla'dır. H.1332-M.1913 tarihli haritada Muğla şehrinin yer adları Osmanlıca olarak kayıtlara geçmiştir. Bu çalışmada, incelenen haritada bulunan yer adlarının transkripsiyonu yapılarak Latin alfabesine çevrilecektir. Belirlenen adların yerleşim yerlerine hangi durumlar göz önüne alınarak verildikleri ve dağ, tepe, ova, vadi, su kaynakları gibi coğrafi şekil ve özelliklerin sahip oldukları isimlerde fiziki şartlarının ve coğrafi konumlarının etkisi incelenecektir. Ayrıca belirlenen adlarda bölge halkının kültürel değerlerinin etkisi araştırılacak ve yer adlarının kısmi olarak etimolojik incelemesi yapılarak kökenleri incelenecektir.

Bu çalışma ile Muğla yerel tarihi çalışmalarında kullanılan temel unsurlardan yer adlarının, incelenen harita ışığında kapsamlı bir araştırılmasının yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muğla Tarihi, Yer Adları, Coğrafi Özellikler, Yerleşim Yeri, Kelime Kökenleri.

H. 1332 - M. 1913 LOCATION NAMES IN MUĞLA ACCORDING TO THE HISTORICAL MAP

Abstract

Location names are of great importance for the historical analysis of settlements and geographical features that a region has. Where place names are given various factors are taken into account. These elements range from the location of settlements and geographical features to the cultural characteristics of the people of the region.

Muğla is one of the cities whose names are changing in the past. In the map dated to H.1332-M.1913, the names of the towns of Muğla were recorded in Ottoman records. In this study, place names in the map will be transcribed and translated into the Latin alphabet. The geographical features such as mountains, hills, plains, valleys and water sources will be examined in terms of the physical conditions and geographical locations of the names they have been given. In addition, the effect of the cultural values of the people of the region will be investigated and the etymological examination of the place names will be carried out and their origins will be examined.

With this study, it is aimed to make a comprehensive investigation of the place names from the main elements used in Muğla local historical studies in the examined map light.

Key Words: History of Muğla, Place Names, Geographical Features, Settlement, Word Origins.

* Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi I. Dil ve Kültür Çalışmaları Öğrenci Sempozyumu'nda sunulmuş bildiridir.

** Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Öğrencisi, E-posta: bg.cocuklu@gmail.com.

Giriş

Yer adlarının sınıflandırılması yapılmadan evvel isim sözcüğünün anlamı ve karşıladığı kavramların bilinmesi gerekmektedir. İsim en temel anlamı ile varlıkları birbirinden ayırmaya, tek tek veya cins cins karşılamaya yarayan kelime, ad olarak tanımlanmaktadır. (Ayverdi, 2011: 572) İsimlendirme, varlık yahut kavramların ayırt edilebilmesi için mühim olan hususlardan biridir. İsimlendirme yapıldıktan sonra yer adlarının incelenmesine geçilebilmektedir.

Yer adları, bir bilim dalı olan toponiminin konusunu oluşturmaktadır. Yer adlarının, onların orijinlerinin, anlamlarının, kullanımlarının ve tiplendirilmesinin açıklanmasıdır. Toponimi bilimi, her türlü isim ile ilgili bilim dalı olan onomastik biliminin bir alt dalıdır.

Yer adlarının verilmesinde birçok husus göz önünde bulundurulmaktadır. Yerleşim bulunan mezra, köy, kasaba, ilçe, şehir gibi yerler buldukları coğrafyadan üzerinde yaşayan toplulukların özelliklerine kadar birçok farklı sebep neticesinde isim almaktadır. Coğrafi özelliklerden olan dağ, tepe, deniz, körfez, ova, plato, nehir, dere gibi kavramların da adlandırılmasında coğrafi konumları ve şekilleri buldukları bölgeler etken olmaktadır.

Yapılan bu çalışmada Erkan-ı Harbiye-i Umumiye'nin H.1332- M.1913 tarihli Muğla haritası incelenmiş ve yer adları Latin alfabesine çevrilerek tasnifi yapılmıştır. Belirlenen yer adlarının isimlerinin verilmesinde neden olan etmenler incelenmiş, yer adları değişime uğramış ise yeni halleri, bu değişimin neden gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu harita ile Muğla'nın belirtilen tarihteki yerleşim yerlerine dair çalışma yapılması amaçlanmıştır.

1. Muğla Haritasında Belirlenen Yer Adlarının Tasnifi

H.1332- M.1913 tarihli Muğla haritasında Latin alfabesine çevrilen yer adları dağ, tepe ve ova isimleri, nehir, dere, çay ve göl isimleri, deniz kenarları ile ilgili isimler ve yerleşim yeri isimleri olarak tasnif edilmiştir. Bu tasnifler ile ilgili kavramlar açıklanmış ve adlarını verdikleri yerler incelenmiştir.

1.1. Dağ, Tepe ve Ova İsimleri

<i>Muğla Haritasında Bulunan Dağ, Tepe ve Ova İsimleri</i>			
Akdağ	Bozdağ	Kaplan dağı	Kızıltepe
Akdağ	Bozdağ	Karadağ	Koca orman

Aladağ (Aydın)	Burdağ	Karadağ	Konak dağı
Alakır dağı	Çalpazarı dağı	Karadağ	Koşma dağı
Altun kayası	Çamlı dağ	Karadağ	Köydağ
Altun Sivrisi	Çataltepe	Karadağ	Kuyu dağı
Altuntaş	Çataltepe	Kara ışık dağı	Manastır dağı
Arslan tepe	Gâvur dağı	Karan dağı	Manastır tepe
Arslan yaylası	Gök dağı	Kara oğlan dağı	Marçal tepesi
Asmalı dağ	Göktepe	Kara ok tepe	Öküz dağı
Bağad dağı	Göktepe	Karatepe	Peykar dağı
Balat ovası (Aydın)	Göktepe	Kartal tepesi	Samsun dağ (Aydın)
Baygın tepe	Göl tepe	Kayadağ (Aydın)	Seyur tepe
Beder tepe	Göveç tepe	Kayı tepe	Tepe
Belen dağı	Gövez tepe	Kazıklı dağ	Tepecik
Beşoluk tepesi	Gümüşdağ (Aydın)	Kemerdağ (Aydın)	Yağlı dağ
Beş parmak dağı	Hızlı dağı	Kepenkli dağı	Yüksek harman tepesi
Bozalan dağı	İn tepesi	Kartal Tepe	

Dağ: Çevresindeki araziye göre büyük bir çıkıntı teşkil edecek şekilde yükselen toprak veya kaya kütesidir. (Ayverdi, 2011: 245) İncelenen Muğla haritasında 37 adet dağ belirlenmiştir. Belirlenen dağ isimlerinden bazılarının aynı olduğu dikkat çekmektedir. Haritada bulunan dağ isimlerinden 1 tanesi gök adı ile kaydedilmiştir. Kara adı ile kaydedilmiş olanların sayısı 7, ak adı ile kaydedilmiş olanların ise sayısı 2 dir. Altun ismini alan 3, gümüş adını alan 1 dağ bulunmaktadır. Ala rengi ise 1 dağa adını vermiştir. Öküz ve kaplan isimleri ise hayvan isimlerinden gelmektedir.

Beş parmak dağları: Şekli uzaktan beş adet parmağa benzediği için bu adı aldığı bilinmektedir. Dağların efsanesi de mevcuttur. Bu efsaneye göre Yunan mitolojisinde dağın

adı Latmos olarak geçmektedir. Bu dağda avcılık ve çobanlık yapan Endymion adlı bir genç yaşamaktadır. Selene ise Yunan mitolojisinde ayın simgesidir. Bir mağarada uyurken gördüğü gence âşık olan Selene, geceleri onu görmek için gökten yere inerdi. Selene Zeus'tan, sevgilisi için sonsuz gençlik ve hiç bitmeyecek bir uyku diledi. Zeus'un genci uyuttuğuna ve bir daha hiç uyanmadığına, günümüzde hala dolunayda gökyüzünde beliren ışıkların onların buluştuklarına işaret olduğuna inanılmaktadır.

Altun Sivrisi: Marmaris yöresinin en yüksek dağlarından. Yüksekliği ve sivriliği nedeni ile bu ismi almıştır.

Tepe: Etrafındaki araziden daha yüksek olan, genellikle yüksekliği birkaç yüz metreyi geçmeyen yeryüzü biçimi, küçük dağdır. (Ayverdi, 2011: 1237) İncelen Muğla haritasında 23 adet tepe ismi geçmektedir. Kızıl rengi ismini 1 tepeye, gök ismi 3 tepeye, kara ismi ise 2 tepeye adını vermiştir. Hayvan ismi olarak kartal ve arslan isimleri verilmiştir.

Yayla: Yazın hayvan otlatma ve dinlenme yeri olarak kullanılan, tabiat şartları yüzünden genellikle kışın terk edilen oturulmaya elverişli düzlük yer olarak tanımlanmıştır. (Ayverdi, 2011: 1344) Çalışması yapılan haritada Arslan yaylası ismi kayıtlara geçmiştir.

Ova: Çevresindeki yüksek topraklara göre çukurda kalan geniş ve düz arazi. (Ayverdi, 2011: 957)Ovalar verimli arazilerdir. Haritada Aydın sınırları içerisinde bulunan Balat ovası kayıtlara geçmiştir.

1.2. Nehir, Dere, Çay ve Göl isimleri

<u>Muğla Haritasında Bulunan Nehir, Dere, Çay ve Göl İsimleri</u>			
Acısu deresi	İkiz deresi (Aydın)	Kapukıran gölü	Madran deresi
Aktaş deresi	Kargı deresi	Eğri dere	Kavaklı dere
Arcalan deresi	Dağ deresi (Aydın)	Kocaçay deresi	Sarı çay
Arpa deresi (Aydın)	Çalık deresi	Işık deresi	Madran deresi
Bağcılar deresi	İlyas dere (Aydın)	Kısır çayı	Kamış çayı
Batansu (Aydın)	Menderes nehri	Kamışlı deresi	Karpuzlu çayı
Bozdoğan deresi	Yenipazar deresi	Soğuksu deresi	Kayı deresi
Büyük dere	Koçak deresi (Aydın)	Şeytan deresi	Koca dere

Değirmen dere(Aydın)	Kayırlı çayı	Boynuz dere	Kayırlı çayı
Dere	Çobanlı çayı (Aydın)	Koçarlı deresi	Sarı dere
Gök küçük deresi	Dere ağzı (Aydın)	Göl dere	Kuru dere
Gökçeler azmağı	Çamurlu dere (Aydın)	Kuş dere	Dalyan deresi
Konak deresi			

Nehir: Devamlı olarak belirli bir yatakta akıp giden su, akarsu. (Ayverdi, 2011: 27) Muğla haritasında nehir olarak kayıtlara geçen tek yer adı Menderes nehridir. Menderes kelime anlamı ile bir akarsu yatağının ova çukurlarında veya eğimi az çukurlarda meydana getirdiği “S” şeklindeki dolambaçlı kıvrımdır. (Ayverdi, 2011: 795)

Nehir şekil olarak benzediği için menderes adını almıştır. Menderes nehri Ege bölgesinde yer almakta olup en uzun nehirlerdendir. Ovaya da ismini vermiştir.

Dere: Genellikle kışın akan küçük akarsudur. (Ayverdi, 2011: 270) Haritada 39 adet dere ismi bulunmaktadır. Acısı deresi, Çamurlu dere, Soğuksu deresi sularının özelliğine göre isim almışlardır. Dalyan ise kelime anlamı olarak denizlerin sahile yakın olan dalgaların hücumuna ve akıntıya karşı korunmuş yerlerinde, göl ve nehirlerin ağızlarında balık yakalamak için suyun içinde hazırlanan düzenektir (Ayverdi, 2011: 250) ve bir dereye adını vermiştir. Kayı dere: Muğla'nın 40 kilometre batısındadır. İsmi, Bozokların Günhan boylarından olan Kayı'dan gelmektedir.(Kemaloğlu, 2013: 5)

Çay: Derenin küçüğüne verilen isimdir. Haritada 7 adet çay ismi bulunmaktadır. Bunlar 2 tanesi aynı ismi taşıyan Kayırlı çayları, Kısır çayı, Sarı çay, Karpuzlu çayı, Kamış çayı ve Çobanlı çayıdır.

Göl: Kara ile çevrili, çeşitli büyüklükte durgun ve kalıcı sudur. (Ayverdi, 2011: 428) Haritadaki kayıtlara geçmiş tek göl Milas civarındaki Kapukıran gölüdür.

1.3. Deniz Kenarları ile İlgili İsimler

<u>Muğla Haritasında Deniz Kenarları ile İlgili İsimler</u>	
<u>Bük</u>	<u>İskele, Liman</u>

Karakuyu bükü	Gelibolu bükü	Yalı yüzü iskelesi
Kumlu bük	Çukur bükü	Çiftlik iskelesi
Kaşle bükü	Farilya bükü	Kadırga limanı
Çorak bükü	Armalida bükü	Güllük limanı
Turunç bükü	Saranda bükü	Çanak limanı
Yallı su bükü	Armalal bükü	Gök abad limanı
Gözlemek bükü	Mördübet bükü	Paşa limanı
Değirmen bükü	Mordala bükü	Beli kavak iskelesi
Buncak bükü	Kızılağaç bükü	
Çam altı bükü	Rum bükü	
Akbük	Palamutbükü	
Kızıl bükü	Hayıtbükü	

<u>Körfez, Ada</u>		
Baba adası	Mandalya körfezi	Çayağzı
Kerme körfezi	Adaköy	Seydi ada
Doridos körfezi	Orak adası	Gelibolu adası
Akbük körfezi	Karaca adası	Kos adası
Kazıklı körfezi	Kara ada	Şehir adası
Alan körfezi	Şeytan deniz	Boğaz

<u>Burun isimleri</u>		
Gök burun	Koyun burnu	İnce burun

Çömce burun	Yallı su burnu	Kargı burun
Farilya burnu	Şeytan burnu	Kuzu burun
Sofra burun	Görünce burnu	İnce burun
Doşan burnu	Görmen burnu	Şeytan burnu
Kara burun	İskandil burnu	Kara burun
Kum burun	Soğuk su burnu	Orta burun
Sancak burun	Deve burun	Kızıl burun
Akbük burnu	Ada burnu	Bozburun
Kara burun	Akburun	Sivri burun

Körfez: Kara içine girmiş deniz parçası, kuytu yer demektir. (Ayverdi, 2011: 703) Körfezler büyük alanlar kapsamaktadır ve daha çok buldukları bölgedeki yerin adıyla aynı ismi taşımaktadır. Haritada 6 adet körfez ismi bulunmaktadır. Bu körfezler kuzeyden güneye Akbük körfezi, Kazıklı körfezi, Alan körfezi, Mandalya körfezi, Kerme körfezi ve Doridos körfezi olarak sıralanmaktadır.

Ada: Her tarafı su ile çevrili kara parçasıdır.(Ayverdi, 2011: 10) Muğla haritasında 8 adet ada ismi kayıtlara geçmiştir. Bunlar Şehir adası, Kos adası, Orak adası, Karaca adası, Adaköy, Kara ada, Seydi ada ve Gelibolu adasıdır.

Liman: Gemilerin yük alıp boşaltmak, yolcu indirip bindirmek ve dalgalardan korunmak için beklediği bu işe uygun tesisleri olan tabii veya yapma barınma yerleridir. (Ayverdi, 2011: 744) Haritada 6 adet liman kayıtlara geçmiştir. Bu limanlar kuzeyden güneye sırasıyla Güllük limanı, Paşa limanı, Gökabad limanı, Çanak limanı, Çatık limanı ve Kadırğa limanıdır. Gökabad ve Güllük limanları bağlı oldukları karalar ile aynı adı taşımaktadırlar. Kadırğa ise hem yelken hem de kürek ile giden hızlı, idaresi kolay, 25 oturaklı eski bir savaş gemisi çeşididir (Ayverdi, 2011: 600) ve limanın isminin buradan gelmiş olması muhtemeldir. Bağlı oldukları karalar ile aynı adı taşıyanlardan Gök abad limanı, kelime olarak gökyüzü rengi ve güneşi çok olan bol bereketli yer anlamlarına sahip olan kelimelerden meydana gelmiştir. Güllük ise gülü bol olan yer, gül bahçesi demektir ve limana adını vermiştir.

İskele: Deniz taşıtlarının yanaşması için yapılmış kıyıda denizde doğru uzanan tahta veya beton yerdir. Diğer bir anlamı da, kıyıya yanaşan bir deniz aracına içindekilerin karaya geçişini sağlamak için uzatılan eğreti küçük köprüdür. (Ayverdi, 2011: 573)Limanlara kıyas ile daha küçük yapılar olan iskelelerden haritada 5 adet bulunmaktadır.

Bük: Sık ağaçlık, çalılık, fundalık. Diğer bir tanımı da akarsu kenarlarındaki verimli topraklardır. (Ayverdi, 2011: 175) Muğla haritasında 24 adet bük ismi geçmektedir. Büklerin büyük çoğunluğu yerleşim yerleri ile aynı ismi taşımaktadır.

Burun: Karaların denize doğru uzanmış kısmına verilen isimdir. (Ayverdi, 2011: 173) Haritada bulunan 30 adet burun isminden bir kısmının şekillerine göre ince, sivri, kargı, sancak gibi isimler aldığı; bir kısmının ise kara, gök, ak, boz, kızıl gibi renk isimleri aldığı görülmektedir. Ayrıca koyun, kuzu ve deve gibi burunlar isimlerini hayvan isimlerinden almış bulunmaktadır. 2 burun ise şeytan ismini almıştır.

1.4. Yerleşim Yeri İsimleri

<i><u>Muğla Haritası Yerleşim Yeri İsimleri</u></i>			
	Çiftlik	Karaçam	Meşeköy (Aydın)
Ağaçlıyol	Çiftlik	Karaçam	Milas
Ahur köyü	Çiftlik	Karadam	Muğla
Ahurköy	Çiftlik	Karadiken	Musalar (Aydın)
Ahurköy (Aydın)	Çocuk mezarı	Karadut	Nazilli (Aydın)
Ak gedik	Çokan	Karakaya	Onbaşı (Aydın)
Akantos harabesi	Çömlekçi	Karakaya	Oran
Akburgaz (Aydın)	Çukurköy	Karaköy	Ovacık
Akbük	Çukurluk	Karaköy (Aydın)	Ovacık
Akçaabad	Çulhalar	Karaköy(Aydın)	Ovaemiri (Aydın)
Akçakaya	Dadya	Karakuyu	Oyuk
Akçakaya	Dalyan	Karakuyu	Palamut

Akçaova	Dam arası (Aydın)	Karakuzu	Palamut
Akçaova	Değirmen	Karamahlı	Panamara
Akçaova (Aydın)	Değirmenbaşı	Karan	Panamara
Akçapınar	Demirciler	Karanda	Panamara harabesi
Akköy	Demiroluk	Karaova	Pazarköy (Aydın)
Akkuş	Denizabad	Kargıcak	Pınar
Akyaka	Dere köyü (Aydın)	Karpuzlu	Redos
Alacaban	Derebeğ	Katınağıl	Reşadiye
Alaçam	Derebozu	Kavacık (Aydın)	Reşadiye (Aydın)
Alakışla	Dereköy	Kavaklı	Sağırağılı
Alamur çerkesler	Dereköy	Kavaklı	Saranda
Alamur çiftliği	Dereköy	Kavaklı(Aydın)	Sarıkaya
Alangün çiftliği	Dereköy	Kavaklıdere	Sarıkemer (Aydın)
Alanlı	Dereköy (Aydın)	Kayabaş	Sarıköy
Alavara	Dereli	Kayabozu	Sarnıç
Arcalan	Deveköy	Kayacık (Aydın)	Savran
Armudalanı	Dirgeme	Kayı köyü	Serçeköy (Aydın)
Armudcuk	Domuz çukuru çiftliği	Kayıklı	Sırtlan
Armudlu	Elmacık	Kayırlı ovası	Sufiler
Arzular köyü (Aydın)	Elmacık	Kazaklar	Sukayası
At ahuru	Elmalık (Aydın)	Kazıköy	Sultan (Aydın)
Atça (Aydın)	Emecik	Kazıköy	Şahcılar
Avcıköy (Aydın)	Emirdoğan (Aydın)	Kazlıca	Şaraltı

Avşar	Eskihisar (Aydın)	Kemer (Aydın)	Şeref
Ayaklı	Farilya	Kestanelik	Tahta köyü
Aydın	Fesken yaylası	Kırcalar	Tahtacı
Bağarası (Aydın)	Geremecedid	Kırköy	Tahtacı köy(Aydın)
Bağlarbaşı	Gerid	Kısırköy	Tahtacıköy
Bağyaka	Germe	Kışlak	Tahtacılar
Baklacı (Aydın)	Göçebeler	Kızılağaç	Tahtacılar (Aydın)
Baklacık (Aydın)	Gökabad	Kızılağaç	Taşhan
Baklaköy (Aydın)	Gökbeli	Kızılağaç	Taşköy
Balat	Gökyaka	Kızılca	Tepeköy (Aydın)
Başyer	Gökyer	Kızılca	Timurhan (Aydın)
Baykuşlar	Gökyer	Kızılca	Topalan
Beçin	Gölcük	Kızılca hisar	Toprak
Bodrum	Gölcük	Kızılca(Aydın)	Toprakbelen
Bozalan	Gölcük (Aydın)	Kızılcabüyük	Tozlu
Bozdoğan	Güğercinlik	Kızılçoran	Ulaş
Bozköy (Aydın)	Güllük	Kızılca	Uzunçalı (Aydın)
Bozoyuk	Gümüşköy (Aydın)	Kızılköy	Uzunlar (Aydın)
Bucak	Hacı hamzalı	Kızılköy (Aydın)	Üççalı
Bucak	Hacı Mustafa (Aydın)	Kiremit	Üzümlü (Aydın)
Bulak	Hacıali obası (Aydın)	Knidos harabesi	Yağlıca
Büyük kuyucuk	Hacıbaşlar	Kocayayla	Yaka
Cedid	Hacıhanlı	Koçak (Aydın)	Yakıköy

Çakal	Halikarnosos	Koşbaş	Yavan oluk
Çakıralan	Halilibey	Koyunlar	Yayla
Çakırlı	Hamza beğ	Kozağaç	Yayla
Çakmar	Hatay	Kozağaç	Yayla damı
Çalköy	Hisar	Kozağaç	Yayla damları
Çaltı	Hisarcık	Kozaklı	Yeniköy
Çam	İbrahim kavağı	Kötekli	Yeniköy
Çam	İkiztaş	Köylüce	Yeniköy
Çamardı	İnce (Aydın)	Kumalan	Yeniköy
Çamaltı	İncealan (Aydın)	Kurşunlu (Aydın)	Yeniköy
Çamköy	İncekemer	Kuruköy	Yeniköy (Aydın)
Çamköy (Aydın)	İncesu	Kuyu çiftlik	Yenipazar
Çamköy (Aydın)	Kabataş	Kuyucuk	Yerkesik
Çamurlu (Aydın)	Kahve (Aydın)	Kuyucuk	Yörükdamları
Çanak	Kaltıcak	Küçük kuyucuk	Yörükdamlı
Çatalazmak (Aydın)	Kamışlı	Küçük madran	Yörökköy
Çavdar	Kara hayıt (Aydın)	Küçükban	Yukarı obalar
Çavdar	Karaağaç	Külağaç	Yukarımesken
Çelebi	Karaağaç (Aydın)	Madran yaylası	Yuva
Çerkes	Karaağaçlı (Aydın)	Manastır (Aydın)	Zeytun köy(Aydın)
Çerkesköy	Karabağ	Mandalyat	Zorbaz çiftliği
Çerkesköy (Aydın)	Karabağ (Aydın)	Marçal	
Çeşme	Karaca	Marmaris	

Çiftkahve (Aydın)	Çiftlik	Mersinbelen	
--------------------------	----------------	--------------------	--

Köy: Belediye teşkilatı olmayan, genel karar organları halk tarafından seçilen, halkı daha çok ziraatle uğraşan, kır düzenindeki konutlardan ahır, ağıl, tarla, çayır ve benzerlerinden meydana gelen, cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi malları ortak olan yerleşme birimidir. (Ayverdi, 2011: 705) Haritada 321 adet yerleşim yeri ismi kayıtlara geçmiştir. Bunlardan bazı isimlerin nereden geldiği kesin olmamakla birlikte çeşitli varsayımlar bulunmaktadır.

Muğla: Fetih tarihi kesin olmamakla birlikte Rumlar elinden Menteşe oğlu Dârâhi Key veziri Muğli Bey fethetmiştir. Muğli Bey Mahan'da iken rüyasında Hz. Peygamberi görüp Müslüman olup Dârâhi Key'e boy beyi olmuş ve Muğla kalesini zapt etmiştir. Muğli bey sonradan Müslüman olduğu için kendisine Muğla Bey denmeye başlanmıştır. Şehrin adı buradan gelmektedir. (Çelebi, 2011: 5712)

Şehir adası ve Kleopatra: Saray adası (Kleopatra Adası), Orta ada ve Küçük ada olmak üzere üç adadan müteşekkil olan Şehir adalarından Saray adasında Roma çağından kalma eski Cedrae ören yeri bulunmaktadır. Uzaklardan surların kalıntıları kolayca seçilebilir. Adanın kuzeybatı yanındaki küçük koyda halk arasında Kleopatra'nın yüzdüğü rivayet edilen çok ilginç bir plaj vardır. Efsaneye göre bu küçük koy Kleopatra ile Mark Antonius'un denize girdikleri yer olup, buranın kumu Antonius tarafından Kuzey Afrika'dan gemilerle getirilmiştir. Söylendiğine göre bu cins kum bugün yalnızca Mısır'da görülebilmektedir.

Taşhan ve Kemerli Köprü: İskelebaşı semtindeki Taşhan, kâgir kemerli köprüsü ile birlikte kitabesine göre Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır.

Yerkesik: 17. yüzyılın ikinci yarısında Menteşe bölgesine sürgüne gönderilen sipahilerden Ese Paşa, beraberinde Kırım Türklerinden bazı boyları getirmiştir. Yerkesik beldesinin köylerinde bu göçün izleri görülmektedir. Yar Uçtuğu olarak kayıtlarda geçer. Daha sonra yine kayıtlarda Yerkesik'i olarak kaydedilmiştir.

Avşar: Aydın'ın 70 kilometre ve Milas'ın 10 kilometre güney batısında. İsmi Bozokların Yıldız Han boylarından gelmektedir. (Kemaloğlu, 2013: 7)

Kötekli: Kütahya'dan gelen Kötekli cemaati tarafından kurulmuştur.

Çocuklu, B.

Çetibeli: Eskiden burada çeteler yoğun olarak görülmekte olduğundan ismi Çetibeli olarak koyulmuştur. Daha sonra zaman içerisinde Çetibeli'ne dönüşmüştür.

Turunç: Belde ismini etrafını saran turunç ağaçlarından almıştır.

Çamlı: Çamlı köyünün ismi çam ağaçlarının arasında kurulmuş olmasından gelmektedir. İsmi eski kayıtlarda Gelibolu olarak geçmektedir.

Ula: Kuruluşu tam olarak bilinmemekle birlikte Kariyalılara ait şehirlerarasında 'Ola' adıyla geçmektedir. Evliye Çelebi'nin seyahatnamesinde ise Mentеше beylerinden Ulama Bey tarafından fetih olunduğu için Ola adının 'Ula' olarak değiştirildiği kaydedilmiştir. (Çelebi, 2011: 5714)

Kayı köyü: Köyceğiz gölünün batısında, göl sahasından 4 kilometre uzaktadır. (Kemaloğlu, 2013: 5)

2. Muğla'da Değişen Yer Adları

2.1. Değişikliğe Uğramış Olan Yer Adlarının Belirlenmesi

Muğla şehrinde yıllar içerisinde yer adları konusunda diğer illerde olduğu gibi değişimler yaşanmıştır. Yapılan isim değişikliklerinde yer adlarını Türkçeleştirme isteği mühim bir rol oynamaktadır. Bu değişimlerden önemli ölçüde etkilenenlerin başında ise köy isimleri gelmektedir. Köy, çeşitli yönleri ile farklı bilim dallarınca birçok defa tanımlanmıştır. Bunların birleşimi olarak en tutarlı tanım Ulusal Kalkınma Planı'nda yapılan "Köy; kanuni, demografik ve nitelikle ilgili kriterlerin ışığında, ekonomik yapısı büyük ağırlıkla tarıma dayalı, kendine özgü toplumsal ilişkileri olan, belirli bir yerleşim sınırına sahip en küçük idari üniteyi teşkil eden, nüfusu 2000'e kadar olan yerleşim birimidir" tanımıdır. (Köy İşleri Bakanlığı, 1973: 3) Köy isimlerinde yaşanan değişimler yıllara göre farklılıklar göstermiş olmakla birlikte genel olarak cumhuriyetin ilk yıllarında yoğunluk kazanmıştır. Aşağıda gösterilmiş olan tablo İçişleri Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu "Köylerimiz" (Ankara, 1968) adlı eserden yararlanılarak hazırlanmıştır.

<i>Muğla'da Değişen Yerleşim Yeri İsimleri</i>			
<i>İlçesi</i>	<i>Bucağı</i>	<i>Eski adı</i>	<i>Adı</i>
1. Bodrum	Merkez	Bitezköy	Ağaçlı

2. Milas	Merkez	Ağaçlyük	Ağaçlıhüyük
3. Milas	Merkez	Ağaçlı yükbahçe	Ağaçlıhüyükbahçe
4. Milas	Selimiye	Burnak	Akçalı
5. Merkez	Merkez	Dirgeme	Akkaya
6. Fethiye	Eşen	Girdev	Alaçat
7. Fethiye	Üzümlü	Nifköy	Arpacık
8. Yatağan	Turgut	Gıbye	Bağcılar
9. Milas	Merkez	Germeyeni	Bağdamları
10. Milas	Merkez	Türbeçalı	Çalılı
11. Milas	Selimiye	Bafa	Çamiçi
12. Marmaris	Merkez	Gelibolu	Çamlı
13. Milas	Merkez	Türbearapyatağı	Çamlıyurt
14. Merkez	Göktepe	Berdik	Çamoluk
15. Yatağan	Kavaklıdere	Bellibol	Çamyayla
16. Yatağan	Kavaklıdere	Genek	Çardaklı
17. Yatağan	Kavaklıdere	Mesevle	Çayboyu
18. Fethiye	Seki	Çobansa	Çobanisa
19. Yatağan	Merkez	Gevenzedere	Çukuröz
20. Bodrum	Ortakent	Girelbelen	Dağbelen
21. Merkez	Yerkesik	Gerit	Dağpınar
22. Milas	Mekez	Dibekderemüslüm	Dibekdere
23. Merkez	Göktepe	Genzile	Dokuzçam
24. Milas	Güllük	Varvil	Dörttepe

25. Milas	Güllük	Tekfuranbarı	Ekinambarı
26. Milas	Selimiye	Tekfurdere	Ekindere
27. Merkez	Göktepe	Kesre	Esençay
28. Fethiye	Merkez	Dont	Esenköy
29. Fethiye	Eşen	Kestep	Eşen
30. Milas	Merkez	Fesligan	Fesliğen
31. Bodrum	Ortakent	Dirmil	Gökçebel
32. Yatağan	Merkez	Girenizler	Gökpınar
33. Merkez	Göktepe	Belenye	Göktepe
34. Fethiye	Eşen	Gülmet	Gölbent
35. Milas	Selimiye	Bafabucak	Gölyaka
36. Bodrum	Ortakent	Farilya	Gündoğan
37. Fethiye	Kemer	Zeyve	Güneşli
38. Merkez	Göktepe	Zara	Günlüce
39. Marmaris	Merkez	Gölenye	İçmeler
40. Milas	Merkez	Ekizköy	İkiz
41. Merkez	Merkez	Dırlivan	İkizce
42. Milas	Merkez	Ekiztaş	İkiztaş
43. Milas	Selimiye	Viranköy	Kayabükü
44. Milas	Ören	Mazgirt	Kayaönü
45. Milas	Merkez	Asınkurin	Kıyıkışlacık
46. Milas	Merkez	İlmin kızılağaç	Kızılağaç
47. Bodrum	Merkez	Çirkân	Konacık

48. Milas	Merkez	Dibek dereyeni	Küçük dibekdere
49. Yatağan	Merkez	Uluçınar	Mesken
50. Milas	Merkez	Becin	Mutluca
51. Köyceğiz	Merkez	Kerte	Narlı
52. Bodrum	Ortakent	Müsgebi	Ortakent
53. Milas	Merkez	Türbeorta	Ortaköy
54. Milas	Merkez	Asınyeri	Ovakışlacık
55. Merkez	Merkez	Gendüme	Özlüce
56. Milas	Selimiye	Mersenet	Pınarcık
57. Fethiye	Üzümlü	Gürme	Söğütlü
58. Fethiye	Üzümlü	Gürmedere	Söğütlüdere
59. Marmaris	Bozburun	Feneket	Taşhca
60. Fethiye	Kemer	Müngen	Uğurlu
61. Yatağan	Merkez	Mesken	Uluçınar
62. Fethiye	Merkez	Faralya	Uzunyurt
63. Merkez	Merkez	Cedit	Yeniköy
64. Milas	Merkez	Tahtacı	Yusufova
65. Ula	Merkez	Gökova	Gök abad
66. Menteşe	Merkez	Akçaova	Akça abad
67. Bodrum	Merkez	Karaova	Mumcular

2.2. Kelimelerin kökenleri ve manaları

Yer adlarının eski kullanımlarında daha çok Arapça ve Farsça kök ve ekler ağırlıkta iken isim değişikliklerinden sonra Türkçe kök ve eklerin kullanılmasına özen gösterilmiştir.

1. Mesken (مسكن): Arapçadır. Yer, mekân, oturulacak yer.
2. Cedit (جديد): Arapçadır. Yeni, kullanılmamış.(Özön, 2012: 118,519)
3. Viran (ويران): Farsçadır. Yıkık dökük, harabe. (Kanar, 2010: 1754)
4. Dibek (ديبك): Tahıl veya kahve dövülen büyük havan. Taş veya kütükten oyulur, bazen bakır gibi metallerden de yapılırdı. Kasaba ve köy meydanlarında orta malı olan taş dibekler bulunurdu.
5. Kerte (كرتة): Arapçadır. Ayak ölçüsünün aksamından biri veya en küçüğüdür. Altı kerte bir hat, on iki hat bir parmak, on iki parmak da bir ayaktır. (Ünal, 2011: 197,395)
6. Fesligan (فسليكان): Arapçadır. Saksıda yetiştirilen, keskin kokulu ufak yeşil yapraklı küçük beyaz çiçekli bitki.
7. Kara (قاره): Kömür renginde olan rengin adı. Siyah renkli olan.
8. Tekfur (تكفور): Bizans İmparatorluğunda valilik derecesindeki idari hizmetlerde bulunanlara verilen isim.
9. Anbar-ambar (امبار): Farsçadır. İçine erzak ve eşya konan büyük yerli sandık veya bir binanın bu işe ayılan bölümü.
10. Belen (بلان): İki tepe arasında geçit verecek şekilde alçalan yer, dağgeçidi, bel.
11. Kızıl (قيزيل): Türkçedir. Parlak kırmızı renk. Bu renkte olan.
12. Gök (كوك): Türkçedir. Gökyüzü rengi, yeşile çalan mavi.
13. Gökçe (گوکچه): Türkçedir. Maviye çalar renk, mavimsi.
14. Ekiz (اكيز): Türkçedir. İkiz, çift.
15. Kızılağaç (كيزيلاغاچ): (Kızıl + ağaç) Nemli yerlerde yetişen, yeşilimsi veya kırmızımsı çiçekli, kerestesi kolay işlenen, bazı türleri ince marangozlukta kullanılan, suya dayanıklı ağaç ya da ağaççıktır.(Ayverdi, 2011: 51,130,379,427,624,677,1225)
16. Abad: Güneşi çok yer. Çokluk bolluk anlamlarıyla tamlamalar yapılmada kullanılır. (Gök + Abad)
17. Türbe (طوربا): Arapçadır. Bir zatın medfun olduğu toprak, merkad.
18. Müslüm(مسلم): Arapçadır. Dini İslam üzere bulunan, Müslüman. (Nazıma, 2009: 1, 342, 541)

Sonuç

Başbakanlık Osmanlık Arşivi'nden temin edilmiş olan H.1332- M.1913 tarihli Muğla haritası incelenmiştir. 2 parçadan oluşan bu harita, Osmanlı Türkçe'si ile kayıt altına alınmıştır. Öncelik ile bu harita Arap alfabesinden Latin alfabesine çevrilmiş ve ardından tasnif edilmiştir. Bu tasnif ile dağ ve tepe isimleri, nehir, dere, çay ve göl isimleri, deniz kenarları ile ilgili isimler ve yerleşim yeri isimleri belirlenmiştir.

Bu yerler tasnif edildikten sonra sahip oldukları yer adlarının değişimi incelenmiştir. Yer adlarının değişiminde cumhuriyetin ilanının mühim bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Cumhuriyetin ilanından sonra yer isimlerinde Türkçeleştirme çalışmaları başlamıştır. Arapça ve Farsça kökenli yer adları tespit edilip Türkçe kökenli yer adları ile değiştirilmiştir. Yapılan bu çalışmada yer adlarının sahip olduğu eski isimler anlamları ve kökenleri bulunabildiği kadarı ile irdelenmiştir.

Yer adları, şehir tarihinin iyi araştırılabilmesi ve kavranabilmesi için üzerinde durulması gereken mühim hususlardan biridir. Eski yer adlarının ortaya çıkarılması da bu çalışmalarda başlıca etmenlerden birisidir. H.1332-M.1913 tarihli haritaya göre Muğla'da yer adları adlı bu çalışma ile şehir tarihine katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Kaynakça

Ayverdi, İ.(2011). *Kubbealtı lügatı*. İstanbul: Kubbealtı.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, (H.1332). HRT.2333. Dersaadet: Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Matbaası.

Çelebi, E. (2011). *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. (Haz. Mümin Çevik). C.IX. İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Gülensoy, T.(1995). *Türkçe Yer Adları Kılavuzu*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (1968). *Köylerimiz*. Ankara: Başbakanlık Basımevi D.S.İ.

Kanar, M.(2010). *Farsça- Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

Kemaloğlu, M.(2013). *Anadolu'da Türklere Ait Yer İsimleri*. Akademik Bakış Dergisi, S:38, 1-19.

Köy İşleri Bakanlığı, (1973). *Cumhuriyetin 50.Yılında Köylerimiz*. Ankara: Güven Matbaası.

Çocuklu, B.

Nazıma, A. ve Reşad, F.(2009). *Mükemmel Osmanlı Lügati*. İstanbul: Türk Dil Kurumu.

Özön, M.N.(2012). *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.

Ünal, M.A.(2011). *Paradigma Osmanlı Tarih Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayıncılık.

Extended Abstract

Research Problem

The aim of this study is to transcribe the historical map of Muğla in Ottoman language. In this map, which was transcribed, the location names were classified under the necessary headings and the change in location names over the years has been determined. H.1332 - M.1913, it was aimed to reveal the origins of the words translated into Latin alphabet.

Research Questions

1. How are the location names defined?
2. What are the factors taken into consideration in giving place names?
3. How was the classification of the location names determined in Muğla map made?
4. What are the names of mountain, hill and plain determined on Muğla map?
5. What are the names of rivers, streams, teas and lakes determined on Muğla map?
6. What are the names of the sea edges determined in Muğla map?
7. What are the names of settlements determined on Muğla map?
8. What is the date of some of the location names specified on the map?
9. Which ones have been changed from the location names determined on the map?
10. What are the origins and meanings of some of the places studied on the map?

Literature Review

In this study, Muğla map of 1332-1913, which was obtained from the Prime Ministry Ottoman archive, was used as the main source. This first-hand source is composed of two parts and examined as a whole. Together with this map, various sources were used to enrich the work. The origins of the names and the Ottoman dictionaries used were investigated. The works published by the Ministry of Interior and Rural Affairs and the changes in the names of the places have been identified. The map of Muğla, which was used in the whole of the article, was given at the end of the work and a visual richness was tried to be added to the study.

Methodology

In this study, the main source was obtained from the Ottoman archives of the Prime Ministry and the map was used in 2 pieces. Priority map of Muğla has been obtained. The map was

recorded in Ottoman language. This map has been translated into the Latin alphabet. Later, the names specified on the map are classified under 2 headings. These titles are location names and geographical shape names. The geographical shape names are also divided into mountain, hill, plain; river, stream, tea, Lake and sea sides. Other resources to be benefited from in the next step have been identified. These resources were first obtained, and then critical and resources to be used were revealed to investigate their reliability and accuracy. In Muğla, the names of places used today, the names of places that have been read on the map have been compared and the words that have changed have been identified. Other sources and explanations of these words have been made. As a last step, Ottoman dictionaries were used, some of the roots of the words were investigated, Turkish, Arabic, Persian language was determined which one belongs.

Result and Conclusions

The map of Muğla was illuminated by the study. First of all, the necessary classification has been made and the manuscript has been asked to respond to the topics determined in the development phase. How the names of the places are defined and taken into account when they are given are explained. As a result of the classification made on the map, the names given to geographical shapes and the names of settlements were determined. The characteristics taken into account in the names given to the geographical shapes have been determined. For example, acisu creek, Muddy creek and cold creek waters have been named according to the characteristics. The name of the Menderes River comes from its shape. Animal names have been named in many ways. There are also geographical shapes named according to their colors and shapes. The names of 67 settlements, which have been determined to change from the map of Muğla to the present day, are explained by the sources used. Finally, the word origins and meanings of some of the Earth's names were examined and tried to understand where they came from. With this work, efforts have been made to contribute to the historical geography of Muğla city.

Ekler

Ek: I

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BDA) ©

HRT.2333

Ek: II

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BDA) ©

HRT.2333